

“Sen de mi rahibe olacaksın?”: Sahanın Yansıması¹

1 “Kilisenin Görünmeyen Emegi: Türkiye’deki Ortodoks ve Katolik Rahibeler”

Merve Çeltikci

İstanbul Üniversitesi

[ORCID: 0000-0002-5546-7113](https://orcid.org/0000-0002-5546-7113)

celtikcimerve@gmail.com

Öz

Bir araştırma nasıl ve niçin yapılamaz? Feminist bir araştırmacı olarak edinemediğimiz bilgiler edinebildiklerimizden fazla olduğunda ya da geçiştirildiğimizde ne(leri) yapma(ma)lıyız? Araştırmamız bazen bize verilen eksik bilgiler, sormadığımız sorular, oldukça zor kopardığımız randevular ve günlerce beklemekten ibaretse nasıl bir yol izlemeliyiz? Bilgi kaynaklarımızdan tutalım girişimlerimize, araştırmamızın seyri için bulduğumuz çözümlere ve sessiz kalmayı tercih ettiğimiz meselelere kadar araştırma bize kendimizi nasıl hissettiriyor? Ya da bizi nasıl konumlandırıyor? Bu makalede, devam etmekte olan, Türkiye’deki Ortodoks ve Katolik rahibelerin karşılıksız emeğini feminist antropolojik bakış açısıyla konu edinen doktora tezimin alan çalışmasında karşılaşılan kimi durumlar paylaşılmıştır. Bu doğrultuda feminist bir araştırmacının yaşayabileceği ikilemlerden, konumlanışı, bulunduğu veya bulunmadığı girişimler hakkında ne(ler) hissedebileceğine kadar bir araştırmamızın görünen yüzünden daha çok arka planını öne çıkaran özdüşünümsel diyebileceğimiz çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Konu seçiminden alan çalışmasında yaşadığımız zorluklara kadar bir araştırmamızın arka planını bu denli önemli kılan araştırmamızın kendisinin de bu süreçte görünür olması değil midir? Söz konusu araştırmamızın alan çalışması kısmından elde edilen bu bilgiler, araştırmamızın çoğunlukla başlangıcındaki deneyim ve gözlemlerine dayanmaktadır. Bu yönüyle de çalışma bize, araştırmacıya atfedilen dinsel kimlik, araştırmamızın toplumsal cinsiyeti ve perspektifinin araştırmamızın gidişatında ne kadar belirleyici olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: alan araştırması, antropoloji, feminist araştırma, özdüşünümsellik, rahibeler

•••••

<http://federgi.ankara.edu.tr>

“Will you be a nun, too?”: Reflections from the Field

Merve Çeltikci

Istanbul University

[ORCID: 0000-0002-5546-7113](https://orcid.org/0000-0002-5546-7113)

celticimerve@gmail.com

Abstract

How and why can't a research be done? What should we do if we cannot obtain enough information as a feminist researcher? What should we or shouldn't do if our research consists of questions we can't ask, appointments we barely make, and waiting for days? From our informants to our attempts, to the solutions we found for the course of the research and the issues we prefer to keep silent about, how does it make us feel? Or how does research position us? In this article, some situations encountered in the fieldwork of my doctoral thesis, which is still ongoing and which focused on the unconditional labor of Orthodox and Catholic nuns in Turkey from a feminist anthropological perspective, are shared. In this context, from choosing a research topic to feminist dilemmas, positionality, to how we feel about our attempts, whether we make on or not as a feminist researcher, various information that we can call self-reflective, which emphasized the background rather than the visible face of research, is included. So how do we deal with the difficulties we experience during the research process as a feminist researcher? What makes the background of a research so important, from the choice of topic to the difficulties we experience in the field, is that the researcher themselves is visible in this process. Therefore, this article is based on the information obtained from the field study part of the doctoral thesis. Rather, it is mostly based on the researcher's early experiences and observations about the study. In this respect, the study also shows us how the religious identity attributed to the researcher, the researcher's gender and perspective were decisive in the course of the research.

Anahtar Kelimeler: anthropology, feminist research, fieldwork, nuns, reflexivity

•••••

<http://federgi.ankara.edu.tr>

Arrival date: 2 March 2023 • Acceptance date: 3 June 2023

Giriş

Türkiye'nin dinsel azınlıkları söz konusu olduğunda akla kim(ler) in geldiği sorusu kilit önem taşıyor. Kuşkusuz Türkiye'de dinsel azınlık denilince genellikle akla cemaatler ve/ya ruhban sınıfı dediğimiz ve Kilisede gördüğümüz erkek din görevlileri geliyor. Peki ruhban sınıfından sayılmayan rahibeleri nereye koyacağız? Bu makalede, Kilisedeki ikincil konumlarına odaklandığım ve görünür kılmaya çalıştığım rahibelerle ilgili doktora tezimin alan çalışması kısmından bahsedecek ve alan çalışmasının başlangıcındaki deneyimlerimi paylaşacağım. Bunu yaparken bir araştırmacı olarak kullandığım yöntemden, dinsel kimlik ve toplumsal cinsiyetin alan araştırması üzerindeki etkisine kadar kendi çalışmam özelinde örnekler sunacağım. Fakat bundan önce çalışma hakkında biraz bilgi vermek istiyorum.

Söz konusu doktora tezi, Türkiye'nin Ortodoks ve Katolik rahibelerinin misyonerlik ve/ya filantropi olarak bilinen faaliyetlerini, görünmeyen emek (literatürde karşılıksız emek, bakım emeği, ev içi emek ve/ya ev işleri olarak da biliniyor) kapsamında ele alıyor. Dolayısıyla misyonerliğe ve/ya hayırseverlik faaliyetlerine rahibeler açısından baktığımızda ortaya bambaşka bir resim çıktığı görülüyor. Çalışmaya göre, rahibelerin Kilise içinde ve dışında geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin devamı

niteliğinde seyreden görevleri -ev işlerini ve bakım yükünü üstlenmeleri- esasında herhangi bir mezhepsel farklılık da gözetmiyor. Çünkü bugün artık hiç değilse Ortodokslar ve Katolikler için klasik anlamda "nesli tükenmekte" olan bir misyondan bahsediyor olsak dâhi rahibelerin dil, din, etnisite fark etmeksizin çocuk, yaşlı, hasta, tutuklu ve kimsesizlerle yani toplumun yardıma en çok ihtiyaç duyan kesimleriyle ilgilenip onlara bakması, sağlık ve eğitim faaliyetlerinde öncü olmaları geçmişten günümüze neredeyse hiç değişmemiştir.

Başka bir ifadeyle bu çalışma, rahibelerin faaliyetlerini ev işleri ve bakım emeği adı altında ele alarak rahibelerin uzunca bir süredir sağladığı karşılıksız emeği tek bir çatı altında sunabilmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan da bize çok tanıdık olduğumuz bir şeyi onlar özelinde hatırlatmaktadır: Kurumsal olarak hiyerarşik ve ataerkil yapıya sahip Hristiyanlıkta ev işleri ve bakım emeği olarak nitelendirilen ve "kadın işi" olarak görülen işler, Kilise içinde ve dışında yine kadınlar olarak rahibelerin omuzlarındadır. Bir antropolog olarak feminist yöntem kullandığım doktora tez çalışmamda, misyonerliğin ve/ya hayırseverliğin erkek yüzüne kaymadan rahibelere odaklandığını ve onların karşılıksız olarak tarif ettikleri "Tanrı aşkı uğruna verdikleri emeği" görünür kılmayı amaçlıyorum.

Feminist (antropolojik) Yönteme Dair

Feminist antropoloji, kadınların ikincil konumunu mutlak şekilde evrensel kabul eden teorisyenlerin aksine bu varsayımın imkânsız olduğuna işaret ediyor. Çünkü kadınların her alanda erkeklere göre ikincil konumlandığı varsayımı veya daha açık bir ifade ile geleneksel antropolojinin iddia ettiği üzere toplumların statik veya değişmeyen bir yapısı olduğu inancı eşitlikçi toplumların hiç var olmadığı gibi bir yanlış sonuca varır (Moore 1988). Bu bakımdan feminist antropoloji daha çok kadınların nasıl müzakere ettiği, direndiği gibi etkileşimci (interactionist) bir yaklaşımla ele alınmış toplumsal cinsiyet çalışmalarına işaret eder (Abu-Lughod 1989). Başka bir ifade ile feminist antropoloji, evrensel ölçekte bir "kadın" kategorisi varsaymaz veya kadının ikincil konumlanışının evrenselliğini savunmaz ancak patriyarkal toplumlarda kadının ikincil konumlanmasına bakar ve de antropolojik alan-yazında oldukça etkili olan erkek önyargısının eleştirisini yapar (Abu-Lughod 1991; Strathern 1987).

Pozitivist anlayışın benimsediği, duyguları arka plana iten "tarafsızlık" ilkesinin aksine feminist yöntemin temel aldığı "bilinçli tarafsızlık" (*conscious partiality*) ilkesini benimseyerek konuyu toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış açısıyla ele alıyorum. Böylece Kilise içinde ve dışında hem konumu itibarıyla ikincilleştirilen hem de emeği görünmez kılınan Türkiye'deki rahibelere odaklanıyorum. Maria Mies'in (1996, 52-56) çalışmasın-

da feminist araştırma için sunduğu “bilinçli taraflılık”, “aşağıdan bakış” ve “katılımsız seyirci bilgisi yerine aktif katılım” gibi metodolojik ilkeleri benimsiyorum. Bunun antropolojideki ifadesiyse post-modern etnografyadır. Bu durumda alan araştırmam, “tekyönlü değil, aksine öznelarası, etkileşimsel” (Uysal ve Özbudun 2015, 84) diyalojik bir çaba olarak düşünülmelidir. Asla tek kişilik bir çaba olarak görülmemen bu etnografya modeli, feministlerin çok uzun süredir antropologların da son yıllarda üzerinde durduğu otoriter olmayan ve edebi bir etnografik yazın anlamına geldiğini söyleyebileceğimiz aynı zamanda bu makalenin de çıkış noktalarından biri olan düşünümSELLİK (*reflexivity*) ile de yakından ilgilidir. Feminist metodoloji bağlamında bir kadın araştırmacı olarak toplumsal cinsiyet, dinsel kimlik ve/ya politik duruş gibi araştırmamız üzerindeki olumlu/olumsuz etkileri üzerine daha çok düşünmemiz gerektiğine inanıyor, feminist ikilemlerden konumlanışımıza alan deneyimlerimizi de olabildiğince kamuya açmamız gerektiğini düşünüyorum. Emine Erdoğan ve Nehir Gündoğdu’nun editörlüğünü üstlendiği *Türkiye’de Feminist Yöntem* (2020, 11) isimli kitapta ifade ettiği üzere:

Aslında feminist yöntem denilen şeyin “iyi bilim yapma” pratiği olduğunu söylemek mümkün. Bilgilerin kısmiliğini görmek, uzaydan konuşmamak, karşıdakini dinlemek ve anlamaya çalışmak, özdüşünümSELLİK pratiklerini geliştirerek araştırmayı sürekli olarak sorgulamak, feminist olsun olmasın tüm araştırmacıların yapmaları gereken şeyler. Ama yapmadılar, yapmıyorlar. Feministler ise yaptılar, yapıyorlar. İşte işin püf noktası bu.

Bu durumda, “araştırma konumuzla nasıl ilişkilen(diril)iyoruz ve/ya biz kendimizi nasıl ilişkilendiriyoruz?” ve “bilgi kaynaklarımızla nasıl bir etkileşim içindeyiz?”, “araştırma girişimlerimiz dâhil olmak üzere araştırma bizi nasıl konumlandırıyor, bize kendimizi nasıl hissettiriyor?”, “bizde ne gibi ikilemlere yol açıyor?”, “araştırmanın seyri için bulduğumuz çözüm yolları neler?” gibi temel sorular anlam kazanıyor. Elbette bu konuların önemini hem kadınların öznelliğini konu edinen hem de kadınların antropolojik yazımını ön planda tutan feminist antropologlar çok önceden vurguladılar (Behar ve Gordon 1995). Bu noktada feminist ikilemlerden devam edecek olursam 1980’lerin sonu ve 1990’ların başında antropologlar dâhil olmak üzere feminist metodoloji ve etnografik yöntemleri uygulayan araştırmacıların çoğunun “elde ettikleri veriler” ile sürekli bir iç sorgulama hâlinde oldukları (veya öz bilince sahip olduğu) ya da yazıp yazmama (veya neyi yazma) konusunda metodolojik ve hatta etik ile ilgili ikilemler yaşadıkları görülmektedir (Abu-Lughod 1991; Stacey 1991). “Feminist bir yöntem var mı?” (Harding 1987), “Feminist bir etnografya mümkün mü?” (Stacey 1991), “Tuhaf bir ilişki: feminizm ve antropoloji örneği” (Strathern 1987) ya da “Alanda feminist ikilemler” (Wolf 1996)

gibi çalışmalar hem yazıldıkları dönem hem de başlık ve içerikleri aracılığıyla bize bunu açıkça göstermektedir. Bununla birlikte, tıpkı Hatice Şule Oğuz’un (2012, 66) yıllar önce üç şerh olarak tanımladığı şerhten ilkiyle ilgili ifade ettiği üzere ben de “feminist bir kadın *olmanın* sürekli sınanan bir şey olduğunu ve tamamlanabilir bir şey olmadığını düşünüyorum.” Kendi saha deneyimlerimden yola çıktığım bu yazıda, üzerinde durmak istediğim sorular da bununla yakından ilgili. Çünkü sürekli konumumu sınıadığım bu süreçte “klasik” bir araştırma formatından uzak olmamın sebeplerinden biri feminist bir antropolog olmanın yanı sıra dinsel kimliğimin de çalıştığım dinsel topluluğunkinden farklı olması.

Dinsel azınlık içerisinde sadece rahibelere ve karşılıksız emeklerine odaklanarak onları görünür kılmaya çalıştığım bu süreçte yaşadığım feminist ikilemler kaçınılmazdı. Çalıştığım gruba önem verdiğimden ve dini hassasiyetini gözettiğimden sonuçta kendi kurguladığım bir araştırma ile kimseyi de “incitmek” istemiyor(d)um. Bu durum, yaptığım araştırma açısından sık sık kendimi sorgulamama neden oluyordu. Bir gün rahibelerden biriyle yaptığım sohbet sırasında onları görünür kılmak istememe rağmen neden diğer rahibelerle görüşme sağlayamadığım üzerine söz açılmışken rahibenin bana “Biz bunu istemiyoruz” demesi de iç sorgulamalarımda ne kadar haklı olduğumu gösteriyordu. Çünkü çalışmam rahibelerin kendilerini Tanrı’nın işçisi olarak gördüklerini, bu karşılıksız emeği içselleştirdiklerini ve Tanrı sevgisi için yaptıkları bu faaliyetleri de emeğin kutsallaştırması olarak gördüklerini açıkça gösteriyordu. Bense feminist bir bilinç ile ele aldığım araştırmamda, onları özellikle görünmeyen emek kapsamında öne çıkarmak, ısrarla görünür kılmak istiyor(d)um. Feminist ikilemler yaşamama sebep olan asıl konu da buydu ve hâl böyle olunca pek çok açıdan feminist ikilemler yaşanması kaçınılmaz bir hâl aldı. Bakış açılarımızın farklı olmasından dolayı hemfikir olmadığımız bir şeyler yazacağım kesindi. Bu da onları söylemedikleri bir şeyi söylemiş gibi yapacağından rahatsız edecekti. Şu anda görüştüğüm rahibeler arasında, doktora tezimi savunmadan önce, yazdıklarımı görmek istediğini söyleyenler oldu. Ayrıca zamanı çok değil birkaç yıl öncesine aldığım da, Ağustos 2019 tarihinde doktora tezi olarak bu çalışmayı yapmaya başladığımda, bunu doğrulayan başka bir örnek daha vardı. İlk tanıştığım rahibelerden biri konuşma sırasında yaptığı bir röportajdan bahsetmiş ve “Söylemediğim şeyleri söylemişim gibi yansıtılar” diyerek bu konudaki rahatsızlığını dile getirmişti. Hem geçmişte hem de bugün karşılaştığım bu iki durum onlar için aynı endişeye işaret ediyordu: söylemedikleri şeylerin söylenmiş gibi gösterilmesi. Bu durum benim açımdan özellikle

1 “Klasik” bir araştırmadan kastım ses kaydı alabilmek, görüşme formlarının doldurulması ve görüşme sırasında not almak gibi en azından karşılıklı olarak asgari bir güven ortamının oluşturulduğu araştırmalardır.

feminist yöntem kullandığım için çalışmayla ilgili neyi ne kadar yazmalı ve konuşmalıyım gibi bir kaygıya yol açtı. Kuşkusuz bu konudaki endişelerini anlıyor, haklılıklarını da gözetiyorum. Fakat böylesi bir durumda, hem kendimi sık sık sorguladığımı fark ediyor hem de feminist antropolog olmaya çalışırken bazen bocaladığımı düşünüyorum(d)um. Çünkü doktora tezim aracılığıyla, tarihsel açıdan baktığımızda geçmişten günümüze Hristiyanlıkta hem ikincil konumlandırılan hem de emeği görünmez olan rahibelerin karşılıksız emeği üzerinden kendini yeniden var eden patriyarkaya dair bir eleştiri yapıyorum. Bu nedenle, bu makalede paylaştığım saha deneyimlerim başta olmak üzere devam etmekte olan bu araştırma kurgusuna dair tüm sorumluluğun bana ait olduğunu şimdiden söylemeliyim.

İçeriden miyim dışarıdan mı?

“İnanığımızı söylüyoruz ama inanmayanlar gibi yaşıyoruz.” (İstanbul’da Ortodoks bir Pederin Pazar vaazından, 6 Kasım 2022, alan notları).

Çoğu feminist araştırmacı gibi ben de içeriden-dışarıdan arasındaki basit ikiliği ve monolitik bir “yerli” antropolojik yönelim fikrini reddettiğimi belirtmeliyim. Çünkü ikili bir kimliğe sahip olma gibi karmaşık konuları ya da Batı’da eğitim almış bir akademisyen olarak, kendilerini ne içeriden ne de dışarıdan biri gibi değil de aynı anda her ikisi gibi hisseden feminist araştırmacılar var (Abu-Lughod 1991). Toplumsal cinsiyet, dinsel kimlik ve feminist duruşun sahamızda ne denli etkili olduğunu düşündüğümüzde bunlar “bir araştırmanın nasıl yapılamadığı” veya bilgi edinmenin, öğrenmenin amaçlandığı bir süreçte “nasıl bilgi edinilemediği” (ya da daha doğrusu edinemediğimiz bilgilerin edindiklerimizden çok daha fazla olması), “araştırmamızın bizi nasıl konumlandığı” ve “umduğumuz gibi gitmeyen araştırma kurgumuzu gidişata göre nasıl güncelleyebiliriz ya da olumluymuz?” gibi daha önce yer verdiğim sorulara yenilerini ekliyordu. Çünkü bilgi kaynaklarımla bütünleşme konusunda, rahibelerin Kilise hiyerarşisi içerisindeki konumlarından kaynaklanan engelleri feminist metodoloji ile birlikte aşağıdan etnografi yöntemini kullanmama rağmen genellikle yıkamıyor, yer yer yetersiz kalıyor ve onlara yeterince yaklaşmadığım zamanlar oluyordu. Kuşkusuz dinsel kimliğimin Hristiyan olmaması böyle konumlanmamı kaçınılmaz kılıyordu. Bunun yanı sıra feminist bir antropolog olarak “erkek duvarı” olarak isimlendirdiğim patriyarkal engelleri hem bu erkeklere rağmen hem de onlar sayesinde aşarak ulaştım. Bir araya geldiğim rahibeleri görünür kılmayı hedeflediğim bu araştırma sürecinin alan araştırmasının tıkandığı durumlarda, feminist ve aşağıdan etnografi yöntemlerini yer yer uygulayamadığımı da deneyimledim. Alanda karşılaşılan zorluklardan, karşılıklı güven duygusu ve birbirimizle kaynaşmaya ihtiyaç olduğu açıkça anlaşılıyordu. Ör-

neğin, James P. Spradley (1979) gibi bazı sosyal bilimcilere göre, etnografik araştırmada karşılıklı güven oluşması süreci dört aşamadan geçer; tedirginlik, keşfetme, işbirliği ve katılma. Belli ki Spradley'in sözünü ettiği bu aşamalar, benim çalışmam açısından oldukça zaman gerektiriyordu. Sadece araştırma için değil daha uzun vadeli ilişkiler kurabilmek adına alan araştırması sırasında güven oluşturmak ve oluşan bu güveni sürekli taze tutmak gerektiğine inanıyorum. Feminist bir araştırma yürütebilme konusunda alandaki konumlanışım, yaşadığım ikilemler ve birtakım zorlukları göz önünde bulundurarak bunlara dair çözümler bulmaya çalışıyordum. Oldukça zor yürüttüğüm bu araştırmada, seyrini olumsuz yönde etkilememesi için yalan söylemektense sessiz kalmayı tercih ettiğim meseleler oldu. Rahibelerin ev işleri ve/ya bakım emeğinden oluşan karşılıksız, Tanrı aşkı uğruna verdikleri emeği öne çıkarma konusundaki kadın yanlısı çabalarım oldukça netti ancak olası önyargılara mahal vermemek ve çalışmayı aksatmamak için feminist kimliğim konusunda sessizliğimi korumayı tercih ettim.

Ayrıca sadece rahibelere odaklanmam ya da kadın yanlısı bir bakış açısını benimsiyor olmamın sanki zaman zaman konumumu onlar açısından daha az "tehlikeli" kıldığını gözlemlemem de belki de araştırmanın gidişatıyla ilgili tüm bu zorlukların nedeni, "dışarıdan" olmamdan kaynaklanıyordu. Bunu oldukça zor kopardığım bir randevuda rahibeye yönelttiğim "İlk çağrıyı nasıl aldınız?" sorusuna: "Sen farklı dindensin. Hristiyan değilsin. Anlayacak mısın?" şeklinde karşılık vermesi ile daha iyi anladım (Merve Çeltikci, 2 Mart 2023, alan notları). Gerek okuduğum kaynaklar gerekse rahibeler ile yaptığım görüşmeler neticesinde öğrendiğim şey, rahip ve/ya rahibe olmak için Tanrı'dan çağrı gelmesi gerektiğidir. Siz Tanrı'dan çağrıyı alırsınız ve bu çağrıyı "Evet" ya da "Hayır" olarak cevaplırsınız. Rahibelere yönelttiğim en temel soruyu yanlış kurguladığımı fark etmem geç olmadı ancak bunun tam olarak nasıl sorulması gerektiğini bir rahibenin oldukça yapıcı yönlendirmesiyle idrak ettim. Kendisine "Rahibe olmaya nasıl karar verdiniz?" sorusunu yöneltince "Bu soru yanlış" dedi ve kibarca nasıl olması gerektiğini açıkladı: "Çağrıyı ne zaman fark ettin? olmalı bu soru." Görüştüğüm rahibe, söz konusu soruyu gayet mütevazî bir şekilde onardığından bu yana bu konuda daha da bilinçliyim elbet. Ayrıca benim araştırma sürecimde bu ve benzeri sohbetlere rastlamak mümkün. Örneğin, bunlardan biri de görüşme yaptığım bir Kilisenin arşiv sorumlusunun bana "[S]iz Muhammed'e peygamber diyorsunuz. Biz İsa'ya peygamber demiyoruz. "Tanrı'nın kelamı" ("the Word of God") diyorsunuz" demesiydi. Hâliyle dinsel kimliği ön planda tutan bu soru ve sohbetler kaçınılmaz olarak bana atfedilen dinsel kimliğin araştırmanın seyrinde doğrudan etkisi olduğunu ve onlar açısından dışarıdan biri olarak konumlandığımı açıkça gösteriyordu.

Alan araştırması yürüttüğüm süre boyunca özdeşlik kurduğum pek çok sosyal bilimci oldu. Bunlardan biri de saha çalışmasında tuttuğu günlüğü, ölümünden sonra bulunan ve ancak 1967'de yayımlanan Bronislaw K. Malinowski'ydi. Malinowski'nin günlüğünden ev özlemi çektiği, yerlileri aşağıladığı, mastürbasyon yaptığı ve kendine acıdığı anlaşılıyordu. Onun günlüğünün bulunup yayımlanmasıyla antropolojide "nesnel bilgi" üretme iddiaları geçerliliğini yitiriyordu (Eriksen and Nielsen 2010, 189). Tıpkı bazı feministlerin, "pozitivizm" olarak bilinen araştırma modelini, özellikle de "nesnellik" -yani bir sosyal bilimcinin değerlerden ve araştırma konusundan bağımsız olması gerektiği fikrini- kavramını reddettiği gibi (Hesse-Biber vd. 2004, 4). Feminist bir antropolog olarak nesnel bilgi üretme amacı gütmeyişimden alandayken hissettiklerim önem kazanıyor ve bu sefer konumlanışımı kendi açımdan ele veriyordu. Alan süresince Hristiyanlığı öğrenmek ve de rahibelere daha kolay ulaşabilmek amacıyla çeşitli Kiliselerde farklı dillerde gerçekleştirilen ayinlere katılıyordum. Konumlanışım ve kurduğum ilişkiler açısından her Kilisede farklı deneyimler yaşıyor olsam da nihayetinde Pazar ayinlerine katılmak sık sık kendimi sorgulamama bazen de bir çocuk gibi hissetmeme neden oluyordu:

Dikkat çekmemek, göze batmamak için ayin(ler) sırasında en arkada durmaya çalışıyordum. Çünkü cemaatin ayin sırasında defalarca çıkarıldığı istavroz (haç çıkarma da denir) Hristiyan olmadığım için ben hiç çıkarmıyordum ve bunun da çok dikkat çektiğini düşünüyordum. Bu nedenle dikkat çekmeyeceğimi umarak giriş kapısının orada (narteks) köşeye sindim. Çok geçmeden dedesi olduğunu tahmin ettiğim kişiyle birlikte üç dört yaşlarında bir kız çocuğu girdi içeri. Ayin ona da değişik gelmiş olacak ki Pederlerin olduğu tarafa bakıp tıpkı sıradan meraklı bir çocuk gibi kısık sesle ve hafifçe kıkırdarken dedesi olduğunu düşündüğüm kişiye "Ne yapıyorlar, ne diyorlar?" diye art arda sorular soruyordu. İşte bu küçük çocuğun bu merakı, özellikle ayinler açısından neredeyse bütün duygularıma tercüman olmuştu. Ayrıca ayin sırasında kullanılan tütsü brülör ya da tütsüleme kimseyi esnetmediği kadar beni esnetiyor, uykumu getiriyordu (Merve Çeltikci, 29 Ağustos 2022, alan notları).

Pek çok kişiye göre girilmesi zor olan bir yerdeydim. Makalenin sonraki bölümlerinde değineceğim araştırmaya dair zorluklar, türlü şekillerde konumlandığım bu süreçte "girilmemesi gereken bir yere girmişim de yapılmaması gereken bir araştırmanın peşine düşmüşüm hissiyatını" güçlendiriyordu. Çat kapı gelen bir "yabancı" siz ve topluluğunuz hakkında sorduğu sorulardan şüphelenmek elbette anlaşılır bir durum. Oldukça zor kurduğum hatta çoğunlukla kuramadığım bağlantılar ve duyduklarım bu şüpheyi güçlendiriyordu. Dışarıdan biri gibi konumlanışımı ya

da konumlanışımın daha çok o yönde olduğuna dair örnekler vermemin yanı sıra elbette her zaman dışarıdan biri gibi konumlandırılmadım ve/ya her zaman böyle hissetmedim. Hiçbir zaman tam olarak içeriden biri gibi konumlanamamam da en azından varlığım, zamanla göze batmamaya başladı. Araştırma sürecinde birden fazla ve karmaşık bir şekilde konumlanabileceğimizin kabulüyle ilerlemenin önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu ikilik günümüzde çok daha karmaşık bir ilişkiye işaret ediyor ve ben zaman zaman içeriden ve/ya dışarıdan ya da aynı anda hem her ikisi hem de hiç biriydim. “Benim burada ne işim var?” sorusu ile “İyi ki bu konuyu araştırıyorum” düşüncesi arasında gidip geliyor(d)um.

“Senin tez konun benden daha sakat!”

Buraya kadar verdiğim örneklerden de görüleceği üzere araştırma pek umduğum gibi gitmiyordu. Hatta yürüttüğüm alan çalışması özellikle ilk beş ay çok umutsuzluk vericiydi. “Klasik” bir araştırma formatından çok uzak olan bu araştırma süresince türlü duygularla baş ettim; bunlardan en önemlisi motivasyonla ilgiliydi. Motivasyonumu kaybetmemiştim elbette ancak çalışmanın gidişatına yönelik endişelerim epeyce artmıştı. Resmen, kara kara, alan çalışmamı nasıl yürüteceğimi düşünüyordum. Bir örnek vermem gerekirse çoğuyla yüksek lisans tezimin alan araştırması kısmında tanıştığım ve sonrasında arkadaş olduğumuz, halimden anlayan Filipinli kadın arkadaşlarımın adeta tek bir ağızdan söyledikleri sözler vardı: “Umudunu kaybetme”, “Kendi kendini motive et”, “Keşke rahibe olsaydım, sana yardımcı olurdu.” Bunlar, alan araştırması yapan araştırmacılar çalışmalarının arka planını anlatmaya başladığından bu yana hepimizin benzer süreçler yaşayabileceğini açıkça gösteriyordu. Örneğin, *Etnografi: Olağan-ıçî Tecrübe* kitabının “Sunuş”unda geçen şu ifadeler benim alan araştırması tecrübelerimle oldukça örtüşüyordu:

Araştırmacılar açısından pratikte alan tecrübelerini yönlendiren etkenler hayli fazlaydı; Şaşkınlık, yalnızlık, kaygı, güvensizlik ve imtihan edilme hissi; toplumsal cinsiyete dair muhataralı karşılaşmalar, bakışlar ve anlatılamayacak olanlar; paranteze alınamayanlar, dönüştürülen sorular, kurulamayan alanlar, sorulamayan sorular; parasızlık, kurumsal engeller ve tesadüfler (Yazıcı Yakın 2019, 8).

Ayrıca araştırmanın neden umduğum gibi gitmediğinin işareti olan araştırmayı daha ne kadar yürüteceğim de bir merak konusuydu. Örneğin, bir gün ayından sonra tanıştığım bir pedere, daha önceden tanıştığım başrahabin ne zaman geleceğini sorup ondan tezim için randevu almam gerektiğini söylediğimde bana “Tezin neyle ilgili?”, diye sordu. Olumsuz yaklaşacağını düşünüp detay vermekten çekinerek “Rahibelerle ilgili”, dedim. Sonra “Tam olarak neyle ilgili?”, diye bir kez daha sordu.

Sorusunu biraz daha ayrıntılı olacak şekilde “Tez konum Türkiye’deki rahibelerin hayatları, yaptıkları faaliyetlerle ilgili” şeklinde cevaplayınca “Okuyarak da yapabilirsin” cevabını aldım. Tabii bu bir öneriden ziyade, alan araştırmam için önüme çıkan engellerden biriydi sadece. Ben de bunun üzerine “Evet, zaten okuyorum ama her şey kitaplarda yazmıyor” dedim. Çok ilginç bir şekilde, 2019 yılından itibaren tanıdığım ama bir türlü yeniden görüşme sağlayamadığım rahibelerden birinin tüm çevresi bana “Okuyarak yap!” ya da “Okuyarak yapamıyor musun?” demeye başlamıştı (Merve Çeltikci, 29 Temmuz 2022, alan notları).

Bense yılmadan usanmadan bütün Kiliselere, ayinlere ve etkinliklere gidiyor, ailemin deyimiyle adeta Kiliseleri aşındırıyordum. Kısacası, hemen her gün Kiliseye ve/ya rahibelerle tanışabileceğim yerlere, etkinliklere gidiyordum. Araştırma sürecinde yaşanan gelişmeleri aklımda tutabilmek adına tuttuğum bir takvim var ve bu takvime göre görüşmeleri yapabilmem günler hatta aylar sürüyor. Çalışmanın gidişatını deyim yerindeyse bıkmadan usanmadan beklemeye borçluy(d)um. Bazen de görüşme yapabilmek için aylarca uğraşmama rağmen resmi prosedürleri geçemiyor ve yeni bilgi kanalları açamıyor(d)um. Örneğin, bir manastırın pederiyle alanın yetmiş üçüncü gününde aynı manastıra bağlı rahibelerle de tam beşinci ayda yüz yüze görüşebildim. Alan araştırmam sırasında not defterime yazdığım şu satırlar tüm bekleyişlerimin kısa bir özeti gibi: “Çok duygulandım. Yirmi altıncı günde pederle, kırk üçüncü günde bir soruyla, doksan beşinci günde bir randevuyla sonuç aldım. Çabalarımın boşa gitmediğini hissettiğim bir an oldu” veya “Elli birinci gün ve rahibeyle iletişimimiz çok daha iyiye gidiyor” diyebildim. Alan araştırmam sırasında aldığım notları buraya düşmek araştırmanın arka planını anlatabilmem açısından önemli. Diğer bir örnek de bir devlet kurumunun müdür ve çalışanlarıyla görüşme talebimin kabulü için beklediğim tam 155 günlük süredir. Bu kurumla ilgili iki başvurumu üniversiteden ve tez danışmanımdan aldığım ek dilekçelerle savcılık üzerinden yaptım. Ancak sonuç olumsuz oldu. Aylar süren bu uğraşın sonunda olumsuz cevabını aldığım bu kurumla görüşme yapabilmek için yapılması gereken resmi prosedürleri rahibelerden birinin inanılmaz desteği ve yardımları sayesinde öğrendiğimi belirtmeliyim.

Bu bekleyiş ve retlerden dolayı araştırmanın gidişatına yönelik artan endişelerim, kendimi Zora Neale Hurston’ın *zombi*’sine benzetmeme sebep olmuştu. Hurston 1930’larda Haiti’de vudu kültürü üzerine araştırmalar yapmış, bunun neticesinde zombi olgusunu yaşam ve ölüm arasında yeni bir kategori olarak kullanmıştı. Hurston, *Tell My Horse* adlı kitabında Haiti’de büyük bir öneme sahip vudu kültürüne özgü zombileri “ruhsuz bedenler” (ya da yaşayan ölüler) olarak tanımlamıştı (1938, 179). Alan araştırmam sırasında “ruhsuz bir beden” gibi oradan oraya koşturu-

yordum. Çünkü bunca zaman beklemenin yanı sıra onca uğraşından sonra bir de ret almak zaman zaman araştırma yapma isteğimi köreltiyordu. Dahası çalışmamı nasıl yürütemediğimi anlattığım çok yakın bir arkadaşımın kendi bedensel engelliliği ile “Senin tez konun benden daha sakat!” diyerek çalışmam arasında kurduğu bağı hiç unutmuyorum.

Bununla birlikte, güvensizlik ortamının yerini zamanla sarılmalara ve hatta özlemlere bıraktığını ifade edebilirim. Zamanla rahibelerle ve hatta diğer pek çok kişi ile birbirimize alışmaya başladık. Hatta İstanbul küçülmeye başlamış, kamusal alanda, toplu taşımalarda karşılaşır, selamlaşır, birbirimize oturmak için otobüslerde yer verir olmuştuk. Her ne kadar daha ne kadar araştıracağım büyük bir merak konusu olmuş olsa da bir süre sonra pes etmediğim görülünce bir gün rahibelerden biriyle sohbet ederken rahibeden araştırma azmimle ilgili “Anlaşılan bu peşine düştüğün şeyi bırakmayacaksın. Çok da heyecanlısın” gibi ifadelerle duymaya başlamıştım. Bu işin peşini bırakmayacağıma dair çabamın zaman zaman fark ediliyor olması alan çalışmamı devam ettirmeme dair motivasyonumu artırıyor. Bu noktada sözü muhtemelen devamı sonraki çalışmalarda detaylandırılacak ama şimdi için de faydalı olabilecek *Sahanın Sesleri* isimli kitapta yer alan şu cümlelere bırakıyorum:

Sahanın direncine, yıldırıcı zorluklarına ve kaprislerine derman olabilecek bir *panacea* yok belki; ama bir etnografi her türlü güçlüğü karşın bir süre daha sahada kılmaya ikna eden, bu samimiyetten ve hevesten başkası değil. Sahayla kurulan bu ilişkinin derinliği, araştırmacının kendini tanımlama biçimi, politik, akademik, kültürel meseleler karşındaki tavrı ve kişisel öyküsü gibi sayısız öznel durum ve hissiyat arasındaki yaratıcı gerilimde belirlenir (Ergül 2013, 4).

Konu seçimimiz başkaları tarafından nasıl karşılanıyor, bize neler hissettiriyor?

“...Öteki her şeyden önce bir yakındır.” (Viveiros de Castro 2022, 187).

Bilimlerin toplumsal tarafsızlığa olan bağlılığı, ezilen gruplar adına politik olarak yürütülen araştırmaların bilimsel olarak üretken potansiyelini ve daha genel olarak, baskın Batılı, burjuva, beyaz üstünlükçü, erkek merkezli, heteronormatif kültür dışındaki araştırmaları etkisiz hale getirdi (Harding 2004, 5). Türkiye’de azınlıklaştırılmış dinsel nüfusun rahibelerini ele aldığım kendi çalışmamda, kişisel/siyasi/etnik önyargılarımızın araştırmamız üzerindeki etkisini tanımayı, “azınlık” ve/ya “öteki”nin deneyimini sunma yollarımızı yeniden düşünmenin gerekliliğini ve böyle bir temsilin ne ölçüde mümkün olduğunu özellikle düşünüyorum (Wolf 1992, 51-52). Örneğin, 1970’lerin başındaki yayınların yazarları kendisini feminist olarak tanımlasın veya tanımlamasın özgürleştiriciydi çünkü bir

toplumu kadınların gözünden görmek ve kadını merkeze alan bir analiz yapmak çok devrimciydi (Boserup 1970; Goodale 1971; Strathern 1972). Çalışmamda hem Türkiyeli olan hem de başka ülkelerden Türkiye'ye gelen rahibeler başta olmak üzere çoğunlukla pederler ve diğer Hristiyanların rahibelerle olan etkileşimini ve/ya onlar hakkında neler düşündüklerini de konu edindim. Feminist bir antropolog olarak yüksek lisans ve doktora eğitimlerim boyunca çalıştığım konuların Türkiye toplumu ve akademisi açısından alışlagelmiş konulardan farklı olması, alışlageldik "öteki" ve/ya "azınlık"lara feminist araştırma yöntem(ler)iyle odaklanması bana sık sık araştırmacı olarak benim de ötekileştirildiğimi ve yaptığım şeylerin de garipsenerek önemsizleştirildiğini düşündürüyordu.² Hâl böyle olunca günümüzde Türkiye'de Hristiyan dindar kadınları -daha doğrusu rahibeleri- etnik kimlik ve ten rengine duyarlı (ırkçılık karşıtı) olacak şekilde feminist antropolojik bir yöntemle çalışmak da 'özgün' bir girişim olarak yorumlanabilir.

Araştırmalarımın dolayısı ile son birkaç yıldır özellikle Türkiye'nin Hristiyan dindar kesimi ile içli dışlıyım. Türkiye'deki Hristiyanlara karşı hiç de iyi olmayan tavırları, nefret söylemlerini ve ayrımcılığı düşündüğümüzde ben de bir araştırmacı olarak bunlardan payıma düşeni aldığımı belirtmeliyim. Rahibeleri çalıştığım için en çok karşılaştığım nefret söylemlerinden biri "gavur" ifadesi. Muhafazakâr olsun veya olmasın Hristiyanların Türkiye'de *gavur* olarak tanımlanması (yani dinsiz, imansız olarak tanımlanması), doğrudan devletin kimlik politikalarıyla ilgilidir. Bu noktada, *Din ve İdeoloji*'de (1986, 62) "Türkiye'de din çalışmalarıyla ilgili 'din'i nasıl tanımlayacağız sorusunun yanıtı bilindiği gibi on üçüncü yüzyıldan beri İslamiyet ile ilgili 'resmi' kaynaklarda değil, alt tabaka ailelerin çocuklarına anlattıklarında'dır" diyen Şerif Mardin'den yola çıkarak Türkiye'de Hristiyan'ı nasıl tanımlarsınız sorusunun cevabı da Müslüman olanların anlattıklarındadır diyebiliriz. Ne demeye çalıştığımı bir örnek vermem gerekirse "Tanıdık rahibe var mı?" diye soruştururken etraftaki insanlardan "Ooo, o kadar gavur tanıdığım yok" cevabını alıyordum (Merve Çeltikci, 23 Şubat 2022, alan notları). Bunu daha sonra utana sıkıla bir rahibeye anlattığımda bana, "Gavur diyorlar. Gavur, kafire [dinsize] denir, biz inançlıyız, inançlı bir insan bize nasıl gavur diyebiliyor" cevabını vermişti (Merve Çeltikci, 29 Temmuz 2022, alan notları). Bu noktada vurgu yapmak istediğim nokta, "öteki'ne kapalı olmanın, ilk önce hayal gücünü sonra da umursama yeteneğini köreltmesidir" (LeCompte and Schensul 2015, 263). Bu nedenle hayal gücümüzü genişletmemiz gerektiğini düşündüğüm için bilinçli olarak gayrimüslim dememeyi tercih ediyorum. Çünkü bu ifade de Türkiye'de dini çoğunluğu oluşturan Müslü-

2 Erişim Tarihi: 18 Aralık 2022: <https://catlazzemin.com/sahanin-arka-plani-feminist-bir-antropolog-olarak-turkiyede-guneydogu-asyali-kadinlar-uzerine-arastirma-yapmak/>

manların bakış açısından bir kullanım. Bunun tam tersi gayrihristiyandır ancak Türkiye'de gayrihristiyan kullanımını duyabileceğimiz bir çoğunluğun olmadığı kanaatindeyim. Bu nedenle, çoğunluğun ve baskın olanın dilinden değil azınlığın ve baskın olmayanın dilinden konuşmayı tercih ediyorum. Başka bir ifadeyle, İngilizcede *Christianphobia* ve/ya *anti-religious discrimination* terimlerinden yola çıkarak Türkiye'deki Hristiyan karşıtlığının kültürel yönlerine de vurgu yapmak istiyorum.

Az önceki örnekle yakından ilgili olan başka bir örnek daha var. Arkadaşlarımdan birine "Tanıdığın rahibe var mı?" diye sorduğumda "Sen hep antin kuntin işlerle uğraşıyorsun" cevabını almıştım. Bir de konu tez ile ilgili çalışmalarına ya da neler yaptığıma gelince, yakın çevrem çoğu pederlerin özellikle Katolik olanların evlenemediklerinden bihaber olduğu için "Sen bir pederle evlenirsin" diyor ya da yine yakın çevrem ve hatta bazen bilgi kaynaklarım bile "Rahibe olacak o", "Sen de mi rahibe olacaksın?" diye espri(ler) yapıp gülüşüyordu. Dahası çoğu kişi "Senin vaftizine gelir miyiz?", "Senin vaftizine ne zaman geliyoruz?", "Merve zaten yakında vaftiz olacak" demeye başlamıştı. Katıldığım vaftizlerden haberdar olanlar "Vaftiz işine de mi başladın?" diye soruyordu. Sürekli Kiliselere gittiğim için "Bugün Kiliseye gitmiyor musun?" diye soranlar; Kilise önlerindeki çektiikleri fotoğrafları göndererek "Merve seninkiler toplanmış yine!" diyenler oluyordu. Yakın çevrem ve arkadaşlarım bildiği ya da gördüğü Kiliseleri: "Merve, şurada da bir Kilise var, bir bak istersen" diye hemen bana söylüyordu ya da herhangi bir Kilisenin önünden geçtiğinde bile direkt beni hatırlıyordu. Sosyal medyada mesajlaştığım tanıdıklarım bana sık sık rahibelerle ilgili GIF'ler atıyordu. Kısacası, çok geçmeden Kiliseyle ve rahibelerle özdeşleştirilen biri hâline geldim. Ayrıca araştırmacı olarak araştırma konumla, bilgi kaynaklarım ve ziyaret ettiğim kurumlarla özdeşleşme hâline zamanla ben de alıştım. Sürekli konumumu sorgulamakla birlikte artık araştırma konumla özdeşleştiğime dair hiçbir şüphem yok(tu) ve bunu da pozitivist bilim oluşturma modeline karşı bir cevap olarak yorumluyorum. Özetle, toplumun ve/ya akademinin büyük çoğunluğunun değersizleştirdiği konuları çalışma eğiliminde olduğumu kabullenip bundan dolayı karşılaşılabileceğim sorunları da varsayarak çalışmalarımı yapmaya devam ediyordum.

Alana Erişme Girişimlerimiz Bize Kendimizi Nasıl Hissettiriyor?

Doktora tezim kapsamında Kilise örgütlenmesi/hiyerarşisi içerisindeki görünmeyen emeği rahibeler özelinde incelerken kendimi bir "ilki" yapıyor olmanın yol açabileceği önceki bölümlerde değindiğim gibi bazı zorluklar içinde buldum. Alan araştırmam başlangıçta eksik verilen bilgiler, sormadığım sorular, oldukça zor kopardığım randevular ve günlerce hatta aylarca beklemekten ibaretti. Peki böylesi bir durumda ben bir araş-

tırmacı olarak ne yapma(ma)lıyım? Yaşadığım zorluklar beni bu soruya yanıt(lar) aramaya itiyordu. Söz ettiğim gibi onlara ulaşma ve benimle görüşme yapmaya ikna etme konusu başlı başına bir sorundu ama ulaşp görüşmeye ikna edebildiğim durumlarda da araştırmamın “klasik bir format”tan uzak olduğuna işaret eden birtakım zorluklar söz konusuydu. Demografik form, etik kurul izni, ses kayıt cihazı gibi işimi kolaylaştırması gereken tüm araçlar ve yazılı izinler adeta işlevsiz durumdaydı. Ses kaydı almama izin verilmiyor, yazılı bilgi almam (görüşme sırasında alınan notlar) bile katılımcıları çok tedirgin ediyordu. Bu nedenle kendilerinden “not alabilirsin” diye bir izin çıkmadan çoğu zaman görüşme sırasında not alma talebinde bile bulunmadım hatta birkaç kez kabul edilmediğine şahit olduktan sonra sorun olacağını düşünüp ses kayıt cihazımı yanımda taşımayı bile bıraktım. Çok kısa süren bu yüz yüze görüşmelerde her istediğim soruyu sormayı sorduğumda da doyurucu cevaplar alamıyordum, tam bir otosansür söz konusuydu. Sorularımı ya uzatarak ya da geçiştirerek cevaplıyorlardı. Araştırmamın seyrini olumlu/olumsuz yönde etkileyen çeşitli girişimlerimin yanı sıra bu süreçte anlattıklarını daha sonra hatırlamamı istemiyormuşçasına davrandıklarından bazen nasıl geçitirildiğimi de deneyimledim. Bu görüşmelerden hiçbir şey anlamıyor ile çok şey anlıyor olmanın arasındaydım. Hâl böyle olunca kendime sık sık acaba onları bu denli tedirgin edecek bir konumda mıyım diye sormadan edemiyor ve olanları da bir bütün olarak düşündüğümde böyle bir araştırma yürüterek onları kesinlikle tedirgin ettiğime kanaat getiriyordum. Tanımadıkları birinin aniden kapılarını çalıp “Tanıdığınız rahibe var mı?” diye soran birine ilk etapta güvenemeyeceğinden çekinmesini anlayışla karşılıyorum. Onlar açısından yaşanan tedirginliğin bir örneği, rahibelerle görüşme konusunda yardım istediğimde bana “polis sanıyorlar” diyen pederler olmasıydı. Bağımsız bir tırmacı olarak bunu deneyimlemekten kaç(ın)amamış ve bu da alan çalışmamın seyrini olumsuz yönde etkileyen bir durum oluvermişti.

Bu konuda en çok dikkatimi çeken durumlardan bir diğeri bildikleri bir dili gizleme eğilimiydi. Alan çalışmam için bilgi edinebileceğim çoğu kişi -Kilise üyeleri dâhil olmak üzere rahibe ve rahipler- ilk etapta Türkçe bildiklerini en azından bunu gösterecek kadar bana güvenene dek gizliyor ve onun yerine benim Türkçe dışında iletişim kurabildiğim tek dil olan İngilizce konuşuyorlardı. Türkçe konuşarak yardım istediğim kişiler bile “İngilizce biliyor musun?” diye sorup benden “Evet” cevabını aldıktan sonra “Bak şu Peder İngilizce biliyor. Git onunla konuş” diyerek beni yardımcı olabilecek kişilere yönlendiriyordu. Bir çeşit savunma mekanizması olarak değerlendirdiğim bu eğilimi fark etmem beni başlangıçta biraz şaşırtsa da nihayetinde beni en azından bir tırmacı olarak belli bir güveni sağlayabildiğime de ikna ediyordu.

Bir de “araştırmacının tedirginliği” konusu var. Ziyaret ettiğim kişilerin araştırmam hakkında tedirgin olmalarını anlıyorum fakat ben de “bir kadın araştırmacı olarak” bilmediğim bunca yere tek başıma girip çıkarken tedirginlik hissediyor(d)um. Daha önce hiç tecrübe etmediğim bir şey yaşıyor, ilk defa ruhban sınıfı, Hristiyan kadın din görevlileri olarak rahibeler ve diğer pek çok Kilise üyesi ile tanışıyordum. İçten içe hep “Acaba ters ya da yanlış bir şey yaşanır mı?” diye korkmamın hatta bazen nasıl davranacağımı dâhi bilemememin sebebi buydu. Bu nedenle, yakın bir arkadaşımın “Sen bu kadar çekinerek nasıl yürütüyorsun bu araştırmayı” demesi çok anlamlı. Ben de yaşadığım tedirginliğe çözüm olarak bazen bir feminist psikolog arkadaşımın bana eşlik etmesini rica ettim. Açıkça görülüyor ki bu, karşılıklı olarak yaşanan bir tedirginliğin göstergesiydi.

Ayrıca bu başlık altında rahibelerin sadece yaşlı bakımından sorumlu oldukları ve çalışmam açısından çok önemseyemediğim bir kurumdan da söz etmek istiyorum. Çünkü bu kurum, henüz alana çıkmadan önce bilgi sahibi olduğum hatta düzenlediği kermese katıldığım ve kendi çalışmam açısından onların karşılıksız emeğini görünür kılmak adına alana çıktığımda katılımlı gözlem yapabilmek için en çok girip çıkmayı umduğum bir kurumdur. Fakat çok uğraşmama rağmen bu kurumla tezim için sağlıklı bir bağlantı kuramadım. Bu konuda kimden yardım istesem ya sessiz kalıp beni geçiştiriyor ya da zaman kaybına yol açacak vaatlerde bulunuyordu. Görüşme yapmak için başkalarından yardım istemekle birlikte türlü girişimlerim bir şekilde sonuç vermiyor, üstelik yapmamam gereken bir araştırmayı yapıyor hissi uyandırıyor ve beni kötü hissettiriyordu. Bu yüzden araştırma kapsamında bulunduğum ve/ya bulunacağım girişimleri hem bana nasıl hissettirdiği/hissettireceği hem de karşımdaki kişilere/gruba nasıl hissettireceği konusunda kendi içimde çok sorguladım. Girişimde bulunmaktan ziyade bulunup bulunmamaya kafa yordum, doktora tez danışmanım başta olmak üzere güvendiğim kişilere durumu özet geçip fikir alışverişinde bulundum. En sonunda tarikatın Fransızca websitesini inceleyip oraya bir e-mail yazma gereği duydum. Bir e-mail yazdım fakat bunu göndermedim. Nedense bu kurumla ilgili işe yaramayan ya da kendimi kötü hissettirdiği için vazgeçtiğim girişimlerimden rahibeler başta olmak üzere pek çok kişiye bahsetmekten de çekinmedim. En sonunda bu durumu paylaştığım rahibelerden biri ile aramızda şu konuşma geçmiş ve bana açık açık şunları söylemişti:

Merve: X kurumuyla ilgili şunlar oldu. Başrahibe ilk önce kabul edip sonra vazgeçti. Müdire hanımdan yardım istedim. O bana yardımcı olmayı kabul etti ama sonra onun da benimle görüşmesine izin verilmedi. Fransızca çalışıp tarikata bir e-mail yazdım ama bu bana kendimi kötü hissettirdiği için yollamadım.

Rahibe: Ben sana söyleyeyim [rahibenin] neden kabul etmediğini. İtaat yeminlerinden biri. Üstündeki kişi “Hayır” derse hayır olur (26 Kasım 2022, alan notları).

Bu çalışmanın akışı için yeni yollar denerken kesin olarak yardımcı olmayacağını anlayan kadar kimseyi es geçmemeye özen gösterdim. Ancak yeni girişimlerde bulunmakla birlikte kendimi kötü hissettiren girişimlerde bulunmaktan da itinayla kaçındım, bazı şeyleri akışına bıraktım. Ayrıca çalışma kapsamında neler yaptığım özellikle rahibeler tarafından bilinsin istiyordum. Fikirlerine çok önem verdiğim bir rahibeye onu da ilgilendiren bir konuda “arkasından iş çevirmek gibi olmasın” diye bulunduğum girişimlerden bahsedip onu haberdar ettim. Bu, sonradan aramızda espri konusu oldu ve bana birkaç kere bunun çok hoşuna gittiğini söyledi. Alan araştırması dâhil olmak üzere hâlâ devam eden çalışmamda ilk başlarda girişimlerimin bana hissettirdiği ağırlıklı olarak yapmamam gereken bir araştırmayı yaptığımı dair hissiyattı. “Daha ne kadar araştıracağını?”, “Okuyarak yap!” ifadelerinden ya da aylar süren bekleyişler, reddedilen resmi kurum başvurularım, konumlanışım ve daha nicesi bu duygunun benim açımdan ne kadar kaçınılmaz olduğunu gösteriyordu. Bunun yanı sıra süreci akışına bırakmak en azından yukarıda örnek verdiğim bu kurum açısından oldukça işe yaradı. Aylarca çabalayıp en sonunda bu kurumun rahibeleri ile görüşebilmenin imkânsız olduğuna ikna olduğum bir anda onlarla İstanbul’da bir çarşıda karşılaştım. Başrahibeye selam verip kendimi hatırlattım. Neyse ki beni unutmamıştı. Acaba kendisini bu kez benimle görüşme yapmaya ikna edebilir miyim diye içten içe merak ve heyecanla düşünürken çok geçmeden kendisinin de bu konuya ılımlı yaklaştığını anladım. Tüm zorluklara ve aradan geçen bunca zamana (dokuz ay) rağmen bu sürpriz karşılaşma sayesinde nihayet yakın bir zamanda görüşme yapabilmek için kendisinden randevu almıştım. Aylar sonra koparabildiğim randevuda ona görüşmenin başında “Ne değişti bilmiyorum ama görüşmeyi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim” dediğimde gülümsedi, o an bir şey demedi ama görüşme sırasında sık sık gelen giden olduğu ve sürekli telefonu çaldığı için “Bak, işte çok yoğunum ısrarcı olursa randevu veriyorum” dedi. Yoğun oldukları konusunda hiç şüphem yok elbette ama bu randevunun gerçekleşmesi için dokuz ay geçmesinin sebebi gerçekten yoğunluk muydu? Her ne kadar buna inanmak güç olsa da bu durum en azından araştırma sürecinde bize bazı şeyleri akışına bırakmamız gerektiğini gösteriyor.

Sonuç

Oldukça hassasiyet gerektiren bir konuda, Türkiye’de azınlıklaş(tırıl)mış çok küçük bir popülasyona rahibeler özelinde odaklanan doktora tezimin alan çalışması kısmından üretilen bu makale, bize her araştırma konusunun araştırmacı olarak konumlanışımızdan yaşadığımız zorluklara kadar kendine has bir deneyim alanı yarattığını açıkça gösteriyor. Dinsel kimlik, politik duruş, toplumsal cinsiyet gibi pek çok açıdan araştırmacının kendisinin de etkili olduğu bu süreçte bu çalışma açısından yaşanan zorluklardan belki de en önemlisi araştırmayı ne derece yürütebildiğimiz ya da yürütemediğimizdir. Bunların yanı sıra bir diğer önemli nokta da hem araştırmann kendisi hem de araştırma kapsamında bulunduğumuz ya da bulunamadığımız girişimlerimizin bize kendimizi nasıl hissettirdiğidir. Pek çok araştırmada olduğu gibi bu çalışmanın da bize gösterdiği önemli bir şey var; alanda yaşanabilecek türlü zorluk ve ikilemlere nasıl göğüs gerdiğimiz, ne kadar işe yarayıp yaramadığı tartışmalı olmakla birlikte araştırmann seyri için çözümler bulmaya çalışmamız ve oldukça inişli çıkışlı olan süreçte çabucak pes etme hissinden kurtulup araştırmayı nasıl sürdürdüğümüzdür.

Kaynakça

- Abu-Lughod, Lila. "The Romance of Resistance: Tracing Transformations of Power through Bedouin Women," *American Ethnologist* 17, no. 1 (1989): 41-55.
- Abu-Lughod, Lila. "Writing Against Culture," *Recapturing Anthropology: Working in the Present* ed. Richard Fox (Santa Fe: School of American Research Press, 1991), 137-162.
- Behar, Ruth and Gordon, Deborah. *Women Writing Culture* (Berkeley: University of California Press, 1995).
- Boserup, Ester. *Woman's Role in Economic Development* (London: George Allen & Unwin, 1970).
- Erdoğan, Emine ve Gündoğdu, Nehir. "Niçin -Türkiye'de- Feminist Yöntem," *Türkiye'de Feminist Yöntem* ed. Erdoğan Emine ve Nehir Gündoğdu (İstanbul: Metis, 2020), 15-36.
- Eriksen, Thomas ve Nielsen, Finn. *Antropoloji Tarihi*, çev. Aksu Bora (İstanbul: İletişim, 2010).
- Ergül, Hakan. "Sunuş," *Sahanın Sesleri* der. Hakan Ergül (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013), 1-13.
- Goodale, Jane. *Tiwi Wives: A Study of the Women of Melville Island, North Australia* (Seattle, WA: University of Washington Press, 1971).
- Harding, Sandra. "Introduction: Standpoint Theory as a Site of Political, Philosophic, and Scientific Debate," *The Feminist Standpoint Theory Reader: Intellectual & Political Controversies* ed. Sandra Harding (New York: Routledge, 2004), 1-17.
- Harding, Sandra. "Introduction: Is There a Feminist Method?," *Feminism and Methodology: Social Science Issues* ed. Sandra Harding (Bloomington: Indiana University Press, 1987), 1-14.
- Hurston, Zora Neale. *Tell My Horse: Voodoo and Life in Haiti and Jamaica* (New York: Perennial Library, 1938).
- LeCompte, Margaret and Schensul, Jean. *Ethics in Ethnography* (London: Altamira Press, 2015).
- Mardin, Şerif. *Din ve İdeoloji* (İstanbul: İletişim, 1986).
- Mies, Maria. "Feminist Araştırmalar İçin Bir Metodolojiye Doğru," *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* ed. Serpil Çakır ve Necla Akgökçe (İstanbul: Sel Yayıncılık, 1996), 48-66.

- Moore, Henrietta. *Feminism and Anthropology* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988).
- Oğuz, Hatice Şule. “Alanda Bir Kadın,” *Fe Dergi* 4 (2012): 63-78.
- Stacey, Judith. “Can There Be a Feminist Ethnography?,” *Women’s Words: The Feminist Practice of Oral History* ed. Sherna Berger Gluck and Daphne Patai (New York, London: Routledge, 1991), 111-119.
- Strathern, Marilyn. *Women in Between* (London, New York: Seminar Press, 1972).
- Strathern, Marilyn. “An Awkward Relationship: The Case of Feminism and Anthropology” *Signs* 12, no. 2 (1987): 276-292.
- Spradley, James. P. *The Ethnographic Interview* (Belmont, CA: Holt, Rinehart and Winston, 1979).
- Uysal, Gülfem ve Özbudun, Sibel. *50 Soruda Antropoloji* (İstanbul: 7 Renk Basım Yayıncılık, 2015).
- Wolf, Diane. *Feminist Dilemmas in Fieldwork* (Boulder: Westview Press, 1996).
- Wolf, Margery. *A Thrice-Told Tale: Feminism, Postmodernism, and Ethnographic Responsibility* (Stanford: Stanford University Press, 1992).
- Viveiros de Castro, Eduardo. *Yamyam Metafizikler*, çev. Arda Varan ve Deniz Dirican (İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2022).
- Yazıcı Yakın, Aslı. “Sunuş: Alelâde Şeyleri Anlatmak,” *Etnografi: Olağan-ıç Tecribe* ed. Aslı Yakın Yazıcı ve Meriç Kükrer (Ankara: Doğubatı Yayınları, 2019), 7-30.